

Н. Г. Поплевічева,
аспірант, Національний інститут стратегічних досліджень

ОФШОРНІ ТІНЬОВІ ПОТОКИ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У статті розглядається проблематика регулювання офшорних тіньових потоків. Автор порівнює різноманітні точки зору з цього питання вчених, політиків, експертів, здійснює аналіз стану і тенденцій розвитку офшорного бізнесу, сучасних його інструментів як засобу відмивання коштів тіньового сектора економіки, досліджує державні та міждержавні механізми регулювання офшорних тіньових потоків.

The article examines the problems of adjusting of offshore shadow streams. The author compares the various points of view of scientists, politicians, experts on this issue, carries out the review of the state and prospects of development of offshore business, its modern instruments trends as a tool of the legalization (laundering) of the proceeds from crime, investigates the state and intergovernmental mechanisms of adjusting of offshore shadow streams.

Ключові слова: офшор, офшорні зони, "податкові гавані", державні механізми детінізації, легалізація доходів та капіталів, інвестиції, податки.

Key words: offshore, offshore zones, tax haven, state mechanisms of "unshadowing" the economy, legalization of profits and capitals, investment, tax.

Маючи за первинну мету залучення додаткових інвестицій в країну, питання державної підтримки створення та існування офшорних зон, тим не менш, останнім часом набуло негативного резонансу, з огляду на їх використання у схемах тіньових фінансових потоків. Хоча "офшори" надають необмежену можливість доступу на міжнародні фінансові та інвестиційні ринки, водночас використання офшорних схем із кримінальною та злочинною метою несе потенційну загрозу для всієї світової спільноти.

Актуальності питання набуває з огляду на те, що використання офшорних інструментів у міжнародній зовнішньоторговельній та інвестиційній діяльності набуло розповсюдження серед українських підприємців, а відтак, офшорний бізнес безпосередньо впливає на економічні процеси розвитку України. Так, за даними Держкомстату, у 2010 р. з України в економіку інших країн світу спрямовано 6,871 млрд дол. США прямих інвестицій, у тому числі в Кіпр — 6,342 млрд дол. США — 92,3% від загального обсягу, в Росію — 194 млн дол. США — 2,8%, до Латвії — 87,9 млн дол. США 1,3%. [1]. Прямі інвестиції з України направлені до 46 країн світу, основна частина припадає на Кіпр.

Серед науковців та політичних діячів, що займалися дослідженням окремих питань сутності офшорних центрів, тенденцій їх розвитку та впливу міжнародного

співтовариства — С. Тігірко, В. Фесенко, О. Гарань, С. Гомцяк, С. Гуржій, Я. Янушевич, А. Ковальчук, О. Кахович та інші. Проте, незважаючи на значну кількість вітчизняних і зарубіжних праць, ставлення до існування офшорних зон не є однозначним серед науковців та політиків.

Достатньо згадати полеміку, що відбувається останнім часом навколо існування угоди про усунення подвійного оподаткування України з Кіпром, підписаної ще в часи СРСР. Хоча в класичному розумінні Кіпр не можна віднести до офшорної юрисдикції та він не відноситься до такої згідно переліку офшорних зон, затвердженого Кабінетом Міністрів України, але Кіпр належить до країн, які мають заманливо низькі ставки податків. Нагадаємо, що лідером з іноземних інвестицій в Україну 2010 р. вкотре став Кіпр. Його частка від усіх іноземних інвестицій у 2010 р. виросла до 22% проти 15,5% у 2005 р. [1].

Віце-прем'єр-міністр соціальної політики Сергій Тігірко, виступаючи за денонсування угоди про усунення подвійного оподаткування з Кіпром, заявив в ефірі "5 каналу", що офшорні зони на сьогодні головна економічна проблема України і наповнення держбюджету [2].

Думку Сергія Тігірка підтримують й деякі з експертів. Зокрема, Володимир Фесенко, голова Центру

прикладних політичних досліджень "Пента" зазначає, що саме через офшори багато українських підприємців ухиляються від сплати податків, тому значна частина грошей опиняється не в бюджеті, а потрапляє на рахунки олігархів. На думку Олександра Гараня, наукового директора Школи політичної аналітики, "офшори" роблять можливим існування "тіньових схем" як в економіці, так і в політиці [3].

У свою чергу, Президент України Віктор Янукович заявив, що під час переговорів на спільній пресконференції з президентом Республіки Кіпр Димитрісом Христофіасом в Києві йшлося про необхідність розширення двосторонньої договірної бази [3]. За збереження кіпрського офшору висловився прем'єр-міністр України Микола Азаров. Не готовність денонсувати угоду з Кіпром про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна продемонструвала й Верховна Рада України, відмовившись 15 червня п.р. включити до порядку денного відповідний законопроект.

Саме тому метою даної статті є вивчення існуючих державних та міждержавних механізмів регулювання офшорних тіньових потоків, аналіз стану і тенденцій розвитку офшорного бізнесу, зокрема сучасних його інструментів, як засобу відмивання коштів тіньового сектору економіки, переваг і недоліків існування офшорних територій. Під час дослідження використовувались методи логічного та теоретичного аналізу та синтезу.

Існування "офшорних зон" ґрунтується на використанні більш лояльних умов законодавства інших країн та територій з метою мінімізації податків за умов збереження конфіденційності. Напевно за це їх досить часто називають ще й "податковими гаванями", "податковими (фінансовими) сховищами", "фіскальними оазисами".

Поштовхом для виникнення офшорного бізнесу є звичайне прагнення людини отримати певні блага. Економічним підґрунтям використання "офшорів" є недоліки державної політики, що викликані протиріччям між бажанням держави повністю контролювати економічну ситуацію на своїй території та небажанням громадян підпадати під контроль та видавати значну частину своїх прибутків у вигляді податків.

У своїй роботі "Чистая теория локальных расходов", 1956 р., яка отримала світове визнання, відомий американський вчений Чарльз М. Тібо зазначав, що в той час, коли на державному (федеральному) рівні відсутнє рішення ринкового типу для визначення рівня витрат на суспільні блага, на місцевому рівні кожен уряд має своє більш менш встановлену структуру доходів та витрат. Як наслідок, споживач схильний переїжджати у суспільство, місцевий уряд якого більш відповідає його побажанням [4, с. 418].

В Україні активне використання офшорних зон підприємцями і окремими особами стимулюють ряд чинників: накопичення значних капіталів, що потребують легалізації, неефективність податкової політики, несприятливий інвестиційний клімат та умови розвитку підприємницької діяльності, що створюють потужні мотиви до експорту капіталу за кордон та використання офшорних схем для відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом.

Підтвердженням існування перекосів у застосуванні державних інструментів регулювання української економіки є дані 17 щорічного аналітичного звіту "Ведення бізнесу 2010: Здійснення реформ у скрутні часи", оприлюдненого Всесвітнім банком та Міжнародною фінансовою корпорацією [5], в якому досліджені умови регулювання підприємницької діяльності у 183 країнах світу. У рейтингу сприятливих умов для підприємницької діяльності (де 1 це — найсприятливіші умови) Україна стоїть на 142 місці.

Коріння офшорних схем можна знайти далеко за

межами минулого століття. Достатньо згадати часи давніх Афін, коли з метою уникнення двовідсоткового експортного та імпортного податку грецькі і фінікійські купці почали об'їжджати територію Афін. Тоді, в якості "податкових сховищ", в Афінах використовувались довколишні дрібні острови, куди завозилися без сплати мит і податків контрабандні товари.

Перше юридичне визнання діяльності поза межами юрисдикції певної юрисдикції як прояв офшорного бізнесу деякі науковці пов'язують з рішенням Верховного суду США за справою Paul v. Virginia, прийнятому в 1868р., зокрема вірменський науковець, к.е.н. Сурен Гомцян [6, с. 59], який займався дослідженням феномена "конкуренції законодавців". Згідно цього рішення жоден штат не може перешкоджати здійсненню на своїй території комерційної діяльності корпорацією, створеною в іншому штаті.

Єдиного офіційного визначення поняття "офшор", "офшорна зона" й досі не складено. Можливо, це пов'язано з тим, що виникнення терміну має скоріше економіко-географічне походження (від англ. off shore — "по-за берегом"), фіксує факт здійснення діяльності поза межами певної території (за кордоном). Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), що займає ключове місце у міжнародній боротьбі з нечесною податковою конкуренцією, у своєму докладі "Конкуренція, що завдає шкоди" (1998 р.) застосовує термін "податкова гавань" (англ. tax haven), а не "офшор", належність до яких визначає чотирма основними групами критеріїв [7]:

- 1) відсутність або номінальне оподаткування;
- 2) суворий режим секретності, існування на рівні національних норм обмежень щодо ефективного обміну інформацією з відповідними організаціями інших країн щодо суб'єктів, що користуються номінальним оподаткуванням або його відсутністю;
- 3) низька прозорість законодавчих, адміністративних норм щодо ідентифікації податкових гаваней;
- 4) відсутність національних адміністративних правил щодо стимулювання інвестиційної діяльності з прозорим податковим адмініструванням.

Зазвичай офшорами є невеликі країни, із недостатньо розвинутою промисловістю, що примушує їх таким способом залучати додаткові інвестиції. Однак останнім часом, через запровадження вигідних податкових умов та інших привілеїв іноземним компаніям, багато невеликих країн стали активними суб'єктами світової економіки.

На території однієї країни можуть існувати декілька офшорних територій. Наприклад, офшорами Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії є острови Мен та Гернсі, де корпоративний податок на прибуток складає 0%, а також такі зони, як Ангілья, Бермудські острови, Британські Віргінські острови, Кайманові острови, Монтсеррат та Гібралтар. В цьому сенсі більш коректним за "офшорну зону" буде визначення "офшорна юрисдикція".

До "класичних" ознак офшорних зон або юрисдикцій, що відрізняють їх серед інших юрисдикцій, можна віднести:

- пільговим режим оподаткування (низькі податки або їх відсутність);
- звільнення від ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності;
- фінансова секретність;
- спрощений режим реєстрації юридичних осіб та свобода переміщення грошових ресурсів, легкість доступу до зарубіжної банківської системи;
- відсутність валютного регулювання і валютного контролю;
- відсутність міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування або нерозповсюдження таких договорів на компанії, що звільненні від оподаткування.

Українське законодавство також не містить визначення "офшор". Хоча Податковий Кодекс України, ст. 161 [8] частково регулює взаємовідносини з "нерезидентами, що мають офшорний статус", розуміючи під цим терміном нерезидентів, розташованих на території офшорних зон, за винятком нерезидентів, розташованих на території офшорних зон, які надали платнику податку виписку із правоустановчих документів, легалізовану відповідною консульською установою України, що свідчить про звичайний (не офшорний) статус такого нерезидента. В цій же статті зазначено, що при існуванні договорів, які передбачають здійснення оплати товарів (робіт, послуг) на користь нерезидентів, що мають офшорний статус, чи при здійсненні розрахунків через таких нерезидентів або через їх банківські рахунки, незалежно від того, чи здійснюється така оплата безпосередньо або через інших резидентів або нерезидентів, платник податку має послатися на наявність зазначеної виписки у поясненні до податкової декларації.

Кількість країн світу, які можна віднести до офшорних зон, сягає близько п'яти десятків. Єдиного уніфікованого переліку офшорних зон не існує. У кожній країні існує свій перелік офшорів. В Україні останній перелік офшорних зон, затверджений Кабінетом Міністрів України, набув чинності з квітня 2011 р. [9]. Він включає 36 офшорів, половина з яких (18) припадає на Карибський регіон.

Існування податкових гаваней, безперечно має переваги, особливо для підприємців, власників офшорних компаній. Однак залишається питанням, чи можна порівнювати позитивні сторони, що дають офшори, з негативними наслідками їх існування, особливо для країн, з несталою економікою, що супроводжується відпливом капіталу. За оцінкою Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), збитки світової фінансової системи від дії офшорів складають 1,7—11,5 трлн дол. США [10].

До основних факторів існування офшорів, що негативно впливають на соціально-економічне середовище країни, можна віднести такі:

- 1) для країн, де існують офшорні території:
 - вузька спеціалізація робочої сили, пов'язана зі специфікою офшорної спеціалізації;
 - низький рівень залучення в економіці іноземного капіталу, оскільки досить часто офшорні центри слугують для нього лише транзитною базою.
 - недоотримання податків та пов'язані з цим складнощі з бюджетним процесом, адмініструванням доходної частини бюджету;
 - залучення кримінальних доходів, одержаних злочинним шляхом;
- 2) для країн поза межами офшорних юрисдикцій:
 - відплив інвестицій, особливо в країнах з економікою, що розвивається (за оцінками експертів сума коштів, що щороку переводиться у офшорні зони з таких країн, за оцінками експертів, сягає 800 млрд Євро [11]);
 - втрата податкових надходжень (за підрахунками експертів британської організації Oxfam, щорічні втрати бюджету від недоотримання податків у країнах, що розвиваються, складають 124 млрд дол. США [11]).

Але найбільш темний бік офшорних зон — це їх використання з метою "відмивання" коштів, одержаних злочинним шляхом. МВФ оцінює масштаби "відмивання" доходів кримінального походження у 2—5 % світового ВВП. Отже, не дивно, що тенденції останніх років демонструють посилення контролю за фінансовими операціями в офшорних юрисдикціях. Хоча використання офшорних зон з метою приховування тінювих доходів та їх подальшого "очищення" від злочинного походження не було ні для кого таємницею, однак протягом багатьох років офшори були вигідні в тому числі й

для багатьох розвинутих країн, ТНК яких залучено до офшорного бізнесу.

Загострення кризи у 2008 р. багато що змінило. Передусім змінилася психологія інвестора, який вирішив, що краще тримати гроші у "тихій гавані", ніж вкладати у хвору економіку. Послаблення банківської системи, тотальний дефіцит бюджетних ресурсів змусили розвинуті країни згадати про ресурс недоотриманих доходів, внаслідок ухилення від оподаткування та використання схем відмивання кримінальних коштів за допомогою офшорів.

Саме світова криза стала причиною скликання 2 квітня 2009 р. у Лондоні саміту "Великої двадцятки" (Group of Twenty Finance Ministers and Central Bank Governors G20) з офіційною метою обговорити проблеми реформування світової фінансової системи [12]. Разом з тим, серед основних тем саміту було обговорення питання боротьби з офшорним бізнесом. В рамках обговорення перспектив офшорної індустрії лідери G-20 заявили, що час банківської таємниці (banking secrecy) закінчився і дійшли згоди найбільш часом скласти список юрисдикцій, що не відповідають вимогам про співробітництво з питань ухилення від податків та "відмивання" коштів [10].

Крім банківської таємниці, претензії західних країн до офшорних центрів сконцентровані на двох напрямках:

- ведення ними нечесної податкової конкуренції;
- "відмивання" доходів, боротьба з чим ускладнюється саме завдяки існуванню банківської таємниці та обмеженню доступу до інформації про фінансові операції за допомогою офшорних юрисдикцій.

При цьому ведучу роль у боротьбі з такими явищами за першим напрямом має Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). Питанням боротьби з "відмиванням" доходів злочинного походження, в тому числі і через офшорні зони, займається Група з розробки фінансових інструментів протидії відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом (Financial Action Task Force on Anti-Laundering Money — FATF).

Після квітневого саміту "великої двадцятки" ОЕСР опублікувала список офшорів, який складається з трьох розділів: "білий", "сірий" та "чорний". На першому містяться юрисдикції, які, на думку ОЕСР, досягли значних успіхів у застосуванні вироблених міжнародних стандартів податкового співробітництва та уклали не менш ніж 12 угод з іншими країнами про обмін податковою інформацією. На другому — юрисдикції, які взяли на себе зобов'язання перейти на встановлені стандарти, але ще не зробили цього. В останньому перелічено країни, які не відповідають стандартам і до яких, найімовірніше, застосують певні санкції. В окрему підгрупу — "інші фінансові центри" — виділено Австрію, Бельгію, Бруней, Чилі, Гватемалу, Люксембург, Сінгапур, Швейцарію [10].

Головним аргументом для реагування влади офшорних юрисдикцій на такі списки були можливі фінансові санкції з боку країн-членів ОЕСР. Не бажаючи отримати проблеми, більшість офшорів досить жваво уклали договори про обмін інформацією. По дівість заходу свідчить статистика. Так, після ухвалення у квітні 2009 року рішення про можливе застосування санкцій за п'ять наступних місяців було підписано 53 податкових договори [13]. Це майже стільки ж, скільки було укладено за попередні дев'ять років.

Україна не має двосторонніх угод з офшорними юрисдикціями про співробітництво у сфері обміну податковою інформацією, тому вимагати дані про рахунки та їхніх власників вітчизняні чиновники не можуть. Разом з тим, за інформацією Державної податкової адміністрації України [14], станом на 01.01.2010 р. чинни-

ми є міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування, укладені Україною з 61 країною, в тому числі з Кіпром.

Однак, підписання угоди про обмін інформацією ще не гарантує країні безперешкодний доступ до банківських рахунків компаній в офшорних центрах, оскільки діючі умови таких угод передбачають надання інформації за запитом, що вимагає наявності вагомої підстави для запиту. Ці підстави розглядаються компетентними органами країни, що отримала запит, і тільки після цього може бути прийнято рішення про надання відповідної інформації. При цьому ОЕСР не має право застосовувати санкції до держав, що відмовляються виконувати прийняте рішення.

Крім списку юрисдикцій, що не відповідають вимогам про співробітництво з питань ухилення від податків, ОЕСР у докладі "Податкова конкуренція, що завдає шкоду" [7] видала 19 Рекомендацій ОЕСР, що включають три основні групи.

1) рекомендації, що стосуються внутрішнього законодавства (щодо введення до законодавства норм щодо протидії офшорам, спрощення доступу податкових органів до банківської таємниці, прозорості звітності резидентів по відношенню до закордонних операцій; введення у податкове законодавство норм, що роблять невідгідним використання офшорів);

2) рекомендації, що стосуються податкових угод (відмова від податкових угод з офшорами, укладення угод між країнами ОЕСР щодо протидії офшорам та обміну інформацією і взаємодії з податковими органами);

3) рекомендації щодо міжнародного співробітництва.

Заради справедливості слід зазначити, що позиція щодо жорсткої боротьби з офшорами, висловлена урядами країн G-20 на Лондонському саміті, дещо втратила свою однозначність вже під час саміту G-20 у Пітсбурзі у вересні 2009 р. [15]. Як показала практика, усунути офшори, не зачіпаючи основ глобального капіталізму, вже неможливо, оскільки вони міцно вписані в сучасну модель ведення міжнародного бізнесу. Тому думки окремих членів "Великої двадцятки" розійшлися. Ліберально орієнтовані країни на чолі з Англією зволіли обмежитися двосторонніми угодами про надання відомостей з пільгових юрисдикцій лише з особливим запитом. Європейські соціал-демократи хочуть зобов'язати офшорні юрисдикції розкривати всю податкову інформацію автоматично, а не за запитами. Французи, чия позиція найбільш радикальна, готові піти на розрив угод про подвійне оподаткування, що взагалі зробить існування офшорів безглуздим. Однак саміт G-20 у Пітсбурзі показав, що поки перевагу, ймовірно, буде віддано більше ліберальному варіанту.

Можливо, угоди про обмін інформацією не є досить дієвим міждержавним заходом з точки зору протидії нечесній податковій конкуренції, але має неабияке значення як складова боротьби з використанням офшорів з метою відмивання злочинних тінювих доходів, хоча це питання є прерогативою FATF. З цією метою FATF розроблені Сорок та Дев'ять додаткових рекомендацій [16], які є міжнародними стандартами щодо заходів, спрямованих проти відмивання коштів, що мають застосовуватися на загальносвітовому рівні і охоплюють чотири основні блоки питань:

1) правове забезпечення — пропонується включити відмивання коштів до списку кримінальних злочинів, передбачити на законодавчому рівні можливість конфіскації власності, отриманої таким шляхом;

2) заходи, що необхідно вживати фінансовими організаціями, зокрема вимоги щодо ідентифікації клієнта, зберігання інформації про транзакції, повідомлення про них відповідним органам;

3) інституційні принципи організації та інші заходи,

необхідні у системах протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму — містять вимоги створення підрозділу фінансової розвідки, його повноважень, функцій;

4) міжнародне співробітництво у сфері протидії відмиванню коштів — рекомендації щодо обміну інформацією, співробітництва у розслідуванні справ з відмивання коштів, їх конфіскації та екстрадиції.

На основі Сорока рекомендацій у 2000 р. FATF були розроблені 25 критеріїв, визначання країн, що відмовляються від співробітництва у сфері відмивання злочинних доходів (Non-Cooperative Countries and Territories — NCCT), які можна поєднати у групи:

1) недоліки у фінансовому регулюванні (в частині регулювання та ліцензування фінансових інститутів, в процедурі ідентифікації клієнтів, занадто високого ступеня банківської секретності, у системі повідомлення про підозрілі фінансові операції);

2) перешкоди міжнародному співробітництву (відмова в обміні інформацією, співробітництва за адміністративними та кримінальними справами у цій сфері);

3) недостатні ресурси для боротьби з відмиванням злочинних доходів (відсутність спеціалізованого органу у цій сфері, недостатність його повноважень та відповідних ресурсів для здійснення ефективної діяльності).

Відповідно до цих критеріїв у 2000 р. виник так званий "Чорний" список FATF, який включав 30 країн, у тому числі 15 — країни, що відмовляються у співробітництві, з яких більшість були офшорними зонами. До цього списку також потрапила й Україна. Хоча Україна перебувала у цьому списку лише до 2002 р., але саме цей факт був спонукальним чинником для запровадження дієвих заходів щодо створення в Україні національної системи боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом.

Як бачимо, ані в Рекомендаціях FATF, ані в її критеріях визначення країн, що відмовляються співпрацювати, не йдеться про особливий режим оподаткування. Це зрозуміло, оскільки занижена або нульова ставка податку ще не робить офшорну територію злочинним інструментом. Тому виникає питання щодо зв'язку між офшорами та відмиванням доходів.

Ідеальна модель офшору нічого кримінального та незаконного в собі не містить, а, як вже було зазначено вище, дійсно, допомагає послабити (але не абсолютно уникнути) податковий тягар. В той же час офшорні зони можуть слугувати інструментом для "відмивання" грошей і фінансування злочинної діяльності, в тому числі тероризму. Незаконна торгівля зброєю, наркотиками, контрабанда дають величезні прибутки, але, як правило, у вигляді готівки. Для використання цих грошей необхідна "легалізація" доходів, тобто надання їм статусу законних. Для цього гроші обертають у безготівкову форму, потім вони проходять розроблену фінансову схему, після чого повертаються в легальну економіку. Аналіз сучасних тенденцій свідчить про ускладнення схем відмивання злочинних капіталів. Однак в основі лежать декілька типових варіантів використання офшорів у злочинних схемах [17]:

1. Здійснення "фіктивних" експортно-імпортних операцій без здійснення поставки товарів. Такі операції проводяться відповідно до "непрямих" контрактів/договорів на купівлю-продаж товарів, які укладаються з третьою стороною, що є резидентом країни, яка є відмінною від країни-відправлення товарів, що ускладнює проведення перевірки таких операцій.

2. Використання цінових різниць на експортно-імпортних операціях. Зокрема, здійснюється реалізація товарів вітчизняними підприємствами офшорному посереднику, який, як правило, цілком належить "про-

давцю", за заниженими експортними цінами з подальшим їх збутом офшорною компанією за світовими цінами. Якщо офшорна фірма купує товар в одній країні, а потім продає його в іншій, то прибуток, який виникає в результаті операції, накопичується в офшорній компанії.

3. Використання банківського кредитування резидентом. Наприклад, банківська установа надає резидентам кредити для здійснення передплати відповідно до зовнішньоекономічних контрактів. У подальшому кредитні кошти перераховуються на рахунки нерезидентів в офшорних банках. Через певний час вони повертаються до банку у зв'язку з невиконанням фірмою-нерезидентом умов контракту. Однак протягом цього часу кредитні кошти банку використовуються в комерційній діяльності офшорних структур і отриманий прибуток залишається за межами країни.

4. Надання кредитів офшорними компаніями. При цьому відсотки за використання кредитів надходять на рахунки закордонних фірм та шляхом реєстрації інтелектуальної власності (патенти, товарні знаки, програми тощо) в офшорних зонах. В подальшому кошти перераховуються офшорним компаніям за використання вказаної власності.

Поки існують офшори, викоренити системи їх використання з метою "відмивання" коштів дуже складно. Одним із державних механізмів запобігання цьому явищу є відслідковування (відстеження) фінансових операцій, за допомогою спеціально створених органів та систем протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

В Україні така система існує з 2002 р. Ключове місце у цій системі посідає Державна служба фінансового моніторингу України, яка є аналітичним центром обробки та аналізу інформації, пов'язаної з проведенням фінансових операцій, з метою попередження використання фінансової системи України для відмивання брудних коштів. Якщо виявлено ознаки можливої легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом або фінансування тероризму, відповідні матеріали передаються до правоохоронних органів.

ВИСНОВКИ

Глобалізація економічних процесів призводить до розвитку сфери офшорних послуг, значне розширення їх спектру. Традиційні послуги офшорних центрів міцно закріпились у сучасних механізмах міжнародного податкового планування, тому малоімовірно, що великі компанії відмовляться від їх використання. Податкові та інші переваги, що надають офшорні зони, значно більш дієвіші, ніж сьогодні національні та міжнародні санкції, пов'язані з їх використанням. Боротьба з офшорами не дає бажаних результатів, оскільки на державному та міждержавному рівнях не має дієвих механізмів впливу на офшорні центри, що посилено небажанням деяких країн перешкоджати цій діяльності. Претензії західних країн до офшорів сконцентровані на двох напрямках: нечесна податкова конкуренція та "відмивання" доходів, одержаних злочинним шляхом. Останній несе особливу загрозу економікам країн.

Серед заходів, направлених на зменшення наслідків використання офшорних зон зі злочинною метою, можна навести такі:

На міждержавному рівні:

— складання списку офшорних зон на основі уніфікованих критеріїв, що включають участь країни у "відмиванні" коштів та особливості фінансового регулювання;

— запровадження санкцій по відношенню до податкових сховищ та тих, хто користується їх послугами в залежності від рівня прозорості операцій та міжнародного співробітництва;

— запровадження на рівні міжнародних стандартів бухгалтерського обліку обов'язкову звітність про діяльність в офшорних зонах;

На національному рівні:

— створення прозорих законодавчих, адміністративних норм щодо ідентифікації податкових гаваней;

— запровадження національних адміністративних правил щодо стимулювання інвестиційної діяльності з прозорим податковим адмініструванням;

— створення єдиного переліку юридичних та фізичних осіб, що зареєстрували компанії або відкрили рахунки в офшорах.

Література:

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Тігірко: Головна проблема України — офшорні зони. News.finance 08.06.2011. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2011/06/08/241272>
3. Експерти підтримують пропозицію Тігірко закрити кіпрський офшор News.finance 13.06.2011: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2011/06/13/241598>
4. Tiebout C.M., A Pure Theory of Local Expenditures // Journal of Political Economy. — 1956. — № 116. — P. 416—424.
5. World Bank and International Finance Corporation, "Doing Business 2010: Reforming through Difficult Times", 2010. — Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2010/>
6. Гомцяч С. Глобальна конкуренція законодавців і виводи для арменії // 21-й ВЕК. — 2010. — № 4 (16). — С. 58—73.
7. Harmful tax competition. An Emerging Global Issue Organisation for economic co-operation and development (OECD) Publishing, 1998, Paris, France. — Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/33/1/1904184.pdf>
8. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 року N 2755-VI/ <http://www.rada.gov.ua/>
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. N 143-р "Про перелік офшорних зон": <http://www.rada.gov.ua/>
10. Гриняев С.Н., Фомин А.Н. Апрельский (2009 г.) саммит G20 в Лондоне и его основные итоги. Аналитический доклад. Центр стратегических исследований и оценок. — Москва, 2010. — Режим доступу: <http://www.sbrf.ru/common/img/uploaded/sbjr/09-05/014-018.pdf>
11. Кахович О.О., Натюшин О.К. Шуліка О.О. Функціонування офшорного бізнесу та необхідність його законодавчого регулювання // Економічний простір. — 2011. — № 46. — С. 12—20.
12. Офіційний сайт G20: <http://www.g20.org/>
13. Боротьба з офшорами: пасивна Україна. Економічна правда, 22.02.2010 Режим доступу: http://www.ukrrudprom.ua/digest/Borotba_z_ofshorami_pasivna_Ukrana.html
14. Україна має з 61 країною міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування. Прес-служба ДПА України. 02.02.2010. — Режим доступу: http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=241629&cat_id=45661
15. Розвнені країни не готові до повного виколення офшорів. Електронний Корпоративний журнал "Фінансовий аналіз", 02.03.2010 — Режим доступу: <http://finance-monster.ru/analiz/rozvneni-krayini-ne-gotovi-dopovnogo-vikorinennya-ofshoriv/>
16. Офіційний сайт Держфінмоніторингу: <http://www.sdfm.gov.ua>
17. Наказ Держфінмоніторингу від 27.12.2005 № 249 "Типології легалізації злочинних коштів в Україні у 2004—2005 роках". — Режим доступу: http://10.200.205.205/content/File/pdf/TYP_2005.pdf

Стаття надійшла до редакції 05.09.2011 р.